

VvM.

A A N:

Zijne Excellentie de Minister
van Zaken Overzee a.i.

te 's- G R A V E N H A G E.

Hollandia, 1 juli 1959.

1571/VERTROUWELIJK.

Rapportage
gebeurtenissen
Baliemvallei.

In vervolge op de terzake uitgebrachte rapportage langs andere weg, heb ik de eer Uwer Excellentie mits deze een overzicht aan te bieden van de gebeurtenissen in de Baliemvallei in de maanden maart en april van dit jaar en van de ontwikkeling nadien.

Van de ongeregelheden welke zich begin april in de nabijheid van de bestuurspost Wamena hebben voorgedaan, werd in het U bekende nr. 22 van "Mededelingen voor de Pers" een overzicht gegeven. Vijf ongewapende mannen van de Asotipo en Ohena-stam werden op korte afstand van de bestuurspost op weg naar hun werk overvallen door krijgers van de Mukkokko-stam, waarbij twee der aangevallenen werden gedood. Dit lokte repercussie uit van de Asotipo-stam die zich verbond met de Asolokowals en op haar beurt twee mannen doodde. In antwoord hierop werden weer drie mannen gedood, ditmaal van een onpartijdige stam. Tenslotte vond nogmaals, ditmaal wederom dichtonder het bestuursterrein, een moordpartij plaats waarbij zeven personen, onder wie vrouwen en kinderen, het leven lieten.

Dit laatste geschiedde op 3 april. In de volgende drie dagen greep het bestuur in, en wist twee oorlogsleiders aan te houden, hetgeen de orde herstelde. Op 18 april ontsnapte een aantal aangehouden. Enigen hunner konden weer worden opgevat, anderen, waaronder het hoofd Holekkiak, zijn nog voortvluchtig.

Onder de groepen rond de bestuursvestiging is sedertdien de rust bewaard gebleven. Resident en Controleur belegden een bijeenkomst met de bevolking waarbij duidelijk werd gemaakt dat het doden van enige Mukkokko's onmiddellijk na het bekendworden van de Wamena-moord niet goedgekeurd, doch wel enigszins begrepen kon worden, doch dat voor de latere moorden op onschuldige lieden geen excuus was en dat het bestuur er op zou toezien dat aan de nabestaanden vergoeding zou worden gegeven.

Tegelijkertijd met de vijandelijkheden aan de Wamena ontstond eveneens onrust in het gebied van de beneden-Ibele.

Van hetgeen daar is voorgevallen moge hier een enigszins uitvoerig chronologisch relaas volgen.

In maart kwamen berichten binnen waaruit kon worden

hem
 opgemaakt dat in het gebied van de samenvloeiing van de Ibele en de Baliemrivier onrust begon te ontstaan onder de bevolking. Als aanstichter van deze onrust werd genoemd een zekere Pumansilon, hoofd van het grote dorp Pumansili, nabij de Ibelerivier gelegen. Volgens de berichten zou Pumansilon, een van de jongere oorlogsprominenten, proberen zich in het Ibele-gebied een machtspositie te verwerven. De oudere hoofden zouden volgens/bang zijn voor de blanken, in casu de zendelingen en missionarissen en de controleur, doch hij zou alle blanken uit de Vallei verdrijven. Voorts beweerde hij onkwetsbaar te zijn voor kogels en bovendien zelf over een vuurwapen, een "pum" te beschikken.

In de loop van de maand maart begon zich onder de varkens in de Vallei een ziekte te verspreiden, waarbij ook het gebied van de beneden-Ibele zwaar werd getroffen (de aard van deze ziekte werd inmiddels door de Gouvernementsarts vastgesteld, waarna hulp werd geboden in de vorm van medische behandeling). Pumansilon verspreidde hierop het gerucht dat de ziekte veroorzaakt werd door de aanwezigheid van de blanken en dat slechts het doden van alle blanken de ziekte tot staan zou kunnen brengen. Op zijn bevel werden allerlei van de blanken afkomstige goederen, zoals kralen, schelpen, spiegels, stukjes stof en dergelijke door de eigenaars van zieke varkens naar zijn mannenhuis gebracht, waar onder zijn leiding verschillende ceremoniën werden gehouden die tot doel hadden de blanken te verdrijven.

Eind maart werd Pater Blokdijk, een van de in de Baliem werkende missionarissen, bij het doortrekken van het beneden-Ibele-gebied door een der krijgers van Pumansilon aangevallen, waarbij slechts op het laatste moment omstanders konden verhinderen dat de pater door een pijl werd geraakt.

Bovenstaande gebeurtenissen waren voor de Resident aanleiding de controleur opdracht te geven een patrouille naar bedoeld gebied te maken, teneinde de situatie ter plaatse op te nemen. Hiertoe begaf Mr. Gonsalves zich op 2 april Ibele-waarts. In het dorp Musatfak, waar ook een missiepost is gevestigd, werd hij vriendelijk ontvangen, hoewel men hier zeer bevreesd bleek te zijn voor Pumansilon, die iedere samenwerking met de blanken had verboden. Toen de patrouille op 3 april de Ibele wilde overtrekken bereikten de controleur van alle zijden waarschuwingen niet verder te gaan, aangezien Pumansilon een hinderlaag voor hem en zijn patrouille zou hebben gelegd. Na het oversteken van genoemde rivier werd inderdaad een groep krijgers gezien, die bij nadering van de patrouille echter op de vlucht sloeg. Nadat nog een half uur was doorgetrokken werd door een "Cessna" van de Zendingsluchtvaartvereniging een briefje uitgeworpen, waarin melding werd gemaakt van de eerder vermelde ernstige onregelmatigheden in de onmiddellijke omgeving van de bestuurspost. De controleur zag zich hierdoor genoodzaakt onmiddellijk naar de bestuurspost terug te keren, waarbij het waarschijnlijk is dat deze overhaaste terugkeer door de bevolking als een vlucht voor Pumansilon

- 3 -

werd uitgelegd. Het optreden van laatstgenoemde werd na de bovenvermelde gebeurtenissen steeds driester, waarbij bedreigingen werden geuit de controleur bij zijn volgende bezoek aan dit gebied te zullen doden. Ook alle groepen die reeds met het bestuur samenwerkten werden bedreigd. De onrust nam toe; van de bij Pumansilon ingeleverde goederen van de blanken werden bundels gemaakt, welke des nachts op het erf van de C.A.M.A.-post te Tulem werden gedeponeerd. Ongetwijfeld moest dit gezien worden als een bewijs van vijandschap.

Op woensdag 8 april werd des morgens door de "Ceagna" een bericht bij de bestuurspost uitgeworpen, afkomstig van de Zendingspost Tulem, waarin werd medegedeeld dat de post door gewapende Dani's was omsingeld, welke van plan zouden zijn een aanval te doen. Nog dezelfde dag begaf de controleur zich naar genoemde post, waar zijn komst het op de vlucht slaan van de verzamelde strijders tengevolge had. Men verklaarde dat men op instigatie van Pumansilon tot deze actie was gekomen.

Op 9 april werd de controleur opgedragen zich wederom naar het Ibele-gebied te begeven, teneinde aldaar geeigende maatregelen te treffen en zonodig Pumansilon gevangen te nemen en naar Hollandia af te doen voeren. Direct hierna begaf de controleur zich met de IvP II Schultz, vier veldwachters, vijf jongens van de bestuurspost en drie leden van de bevolking uit de omgeving van de post - welke laatsten als dragers fungeerden - naar genoemd gebied. Omstreeks half zes in de avond werd het dorp Helabukkama gepasseerd, op ongeveer 15 minuten lopen afstand van de missiepost Musatfat, waar de patrouille zou overnachten. Het eerstgenoemde dorp bleek te zijn verlaten. De mannelijke dorpsbewoners hadden zich in het struikgewas rond het dorp verscholen. Na het passeren van het dorp kwamen zij in groepjes te voorschijn. Bij het voortgaan werd door de controleur die aan het hoofd van de patrouille liep (terwijl de IvP II Schultz de achterhoede vormde) opgemerkt dat op een tuinhek dat dwars over het pad stond, zich een krijger bevond met een ruim twee meter lange speer in de hand, aan weerskanten geflankeerd door eveneens met speren bewapende mannen. Door een Dani-jongen, die de patrouille als gids vergezelde, werd deze krijger als Pumansilon herkend. Bij nadering van de controleur stapte Pumansilon van het hek af en stelde zich daarachter op. Nog steeds waren zijn bedoelingen niet duidelijk, alhoewel door de controleur werd vermoed dat hij van plan was de patrouille de verdere doorgang te ontzeggen. Toen de controleur tot op een afstand van circa anderhalve meter was genaderd en de gebruikelijke Dani-greet had gebracht, velde Pumansilon plotseling zijn speer, die hij tot op dat moment verticaal had gehouden en deed een uitval naar de controleur; deze was echter voorbereid op eventuele moeilijkheden - gezien de door betrokkene geuite bedreigingen dat hij persoonlijk de controleur zou doden - en ontweek de stoot, tegelijkertijd een karabijschot over het hoofd van de aanvaller vurend om deze af te schrikken.

- Pumansilon -

- 4 -

Pumansilon en de beide krijgers naast hem doken hierop onmiddellijk achter het hek, vanwaar zij de controleur verder bestookten met hun speren.

De honderden krijgers die zich rond het dorp Helabukkama hadden opgehouden, gingen toen eveneens tot de aanval over. Door de IVP II Schultz en de beide veldwachters die de achterhoede vormden werd hierop het vuur geopend. Aangezien de controleur zich op een open veld bevond en de strijd met Pumansilon door een ieder kon worden geobserveerd achtte de controleur het onder de gegeven omstandigheden niet raadzaam voor de aanval uit de weg te gaan. Het was een prestigie-strijd geworden. Pumansilon kon niet terug omdat hij zijn volgelingen steeds voorgehouden had dat hij onkwetsbaar was en persoonlijk de controleur zou doden waarna hij alle blanken uit de Baliem-vallei zou verjagen; de controleur kon niet terug omdat daardoor zijn gezag, en daarmee dat van het bestuur, voor langere tijd geschaad zou worden.

Als resultaat van het van korte afstand gevoerde gevecht werd een der aanvallers gewond, de andere twee, waaronder Pumansilon, werden door de controleur buiten gevecht gesteld.

Een groep mensen van Musatfak, die niet aan de aanval had deelgenomen kwam naderbij en bevestigde de identiteit van de gesneuvelde Pumansilon. Door bedoelde groep werd bevestigd dat de aanval geruime tijd van te voren was beraamd terwijl de bedoeling zou hebben voorgezeten de controleur te doden.

De volgende ochtend begaf de patrouille zich naar het dorp van Pumansilon, Pumansili, waar alle aangetroffen wapens werden vernietigd. Een aantal magische stenen, schelpenbanden, kralen, spiegels en een tiental aan Pumansilon toebehoord hebbende varkens werd in beslag genomen. Hierna keerden men naar de bestuurspost terug, daar de patrouille te klein was voor een verblijf van langere duur in dit gebied, gezien de dan benodigde wachtdiensten die een te zware wissel op het personeel zouden trekken.

Het gebeurde heeft niet nagelaten grote indruk te maken op de bevolking van de Vallei. Een aantal adatprominenten in de omgeving van de bestuurspost kwam zijn opwachting maken om instemming te betuigen met het gebeurde, waarbij men verklaarde dat dit het voor de toekomst gemakkelijker zou maken om eventuele lieden die van plan zouden zijn een dergelijke aanval op een bestuurspatrouille te doen, van hun plannen te doen afzien. Ook enkele hoofden van de post Tulem toonden zich zeer onder de indruk. Zij beloofden plechtig voortaan de zendingpost met rust te zullen laten. De Controleur werd door hen een groot varken aangeboden als teken van verzoening.

Enige tijd na het gebeurde werd door de bevolking van het beneden Ibele-gebied op eigen initiatief een vrede gesloten met een ten noorden van de Ibele wonende groep. Sedertdien is het in het gebied rustig gebleven.

In aansluiting

- 5 -

In aansluiting op bovenstaande verslaggeving moge nog het volgende worden medegedeeld.

Met het voortschrijden van de pacificatie in de Balien zal er naar gestreefd worden andere waarden en activiteiten in de traditionele levenssfeer te brengen. Voorop staat intensivering van toezicht van bestuurs- en politiezijde en het brengen van rechtsbedeling door middel van het instituut van de Alleensprekend Rechter en door arbitraire uitspraken. Tegelijk wordt echter compensatie voor het wegvallen van de spanning van oorlog en sluipovervallen gezocht in het stimuleren van reislust van hoofden en andere prominenten buiten hun traditionele gebieden, aanleg van sportvelden, de opzet van een sportcompetitie, enz., terwijl ook naar economische mogelijkheden wordt uitgezien.

De Gouverneur van Nederlands-Nieuw-Guinea,
Voor de Gouverneur:
De Adjunct Gouvernementssecretaris,

w.g. C.H. STEFELS.

Voor eensluidend afschrift :

